

Sto let botanického ráje v pražských Malešicích

Také máte oblíbená a trochu tajemná místa, která stojí za průzkum? Jedno z těch mých se léta skrývalo za zdi lemuující úvoz pražské ulice Pod Táborem, kudy se člověk pěšky vydal jen velmi nerad. Ovšem z autobusu, který projíždí z Malešic k Hrdlořežům, se za zeď nahlédnout dalo a krása zahrady s jezírkem zrcadlícím vilu ve stráni nebo podivný slepenec skleníků lákaly k návštěvě. Od chvíle, kdy jsem vkročila za bránu strážnou dvojicemi putti na bočních pilířích, stal se zdejší krajinářský ráj mou trvalou láskou. Nepříliš známá botanická zahrada Střední odborné školy Jarov na úbočí vrchu Tábor, již vévodí Jiráskova vila zvaná též zámeček, si letos připomněla 100. výročí od založení.

Botanická zahrada v Malešicích dlouho spala v zapomenutí, než opět procitla a vzkvétá. Romantická scenerie se stala dostupnou oku kolemjdoucího, a to nejen zásluhou dlouhého mřížového průhledu, ale také výrazným snížením podélné zdi. Právě to umožnilo vydechnout frekventovanou komunikaci Pod Táborem, která vede mezi zahradou a vysokým náspem železniční trati již zrušené vlečky do bývalého nákladového nádraží Praha-Žižkov. Dlužno podotknout, že před 100 lety, kdy si nechal bohatý průmyslník Vladimír Jirásek (uváděný též jako Jirásko) zahradu založit, neodděloval ji od další zástavby mohutný val s mostními oblouky, jako je tomu dnes.

Zahrada využívá dynamického prostoru vystupujícího od údolní nivy potoka Malá Rokytka až na vrchol Tábora v nadmořské výšce 260 m. Geomorfologicky patří Tábor do Brdské oblasti, celku Pražská plošina, podcelku Říčanská plošina a okrsku Úvalská plošina. V 19. století se v těchto místech rozkládala zemědělská usedlost se zelinářskou zahradou a ovocným sadem. Pseudorenesanční vilu v italském stylu s parkovou zahradou nechal na samém konci století vystavět Rudolf Engbert, od něhož ji koupili manželé Vladimír a Emí-

lie Jiráskovi. (Podle některých zdrojů byla vila postavena v r. 1898, ke stejnému roku se odkazuje na fasádovém štuku i protější hrdlořežská škola.) Jindy je dostavba patrové budovy protnuté v ose vystupujícím třípodlažním rizalitem připisována až V. Jiráskovi do r. 1920. Jméno architekta vily se mi navzdory intenzivní snaze nepodařilo odhalit.

K r. 1920 je datováno také založení přírodně krajinářského parku, za jehož autora je označován významný zahradní architekt František Thomayer. Ani tento údaj ale (zatím) nelze doložit. Velmi pravděpodobně však část výsadby pocházela z Thomayerovy okrasné školky v Říčanech u Prahy. Ať už byl architektem F. Thomayer, jeho projekční kancelář, nebo někdo jiný, umožnilo mu členění terénu a usazení budovy do poměrně strmého jihozápadního svahu pracovat na relativně malém prostoru jak s údolní krajinou včetně vodního toku a rybníka, tak se stoupáním do ostrohu Tábora.

Hlavní přístup k sídlu lemují skupiny stromových i keřových forem tisu červeného (*Taxus baccata*) doplněné cesmínou ostrolistou (*Ilex aquifolium*), málo pěstovanými hlavotisem peckovicovým (*Cepha-*

1 Putti strážící vstup do botanické zahrady Střední odborné školy Jarov v pražských Malešicích

2 Centrální část parku s rybníkem na potoce Malá Rokytka. Foto P. Florian

3 Lázeňský domek – romantickou stavbu ukrývá vegetace.

Foto K. Hekrdlová (obr. 1 a 3)

lotaxus harringtonii) a blýskalkou Davidovou (*Photinia davidiana*, syn. *Stranvaesia davidiana*) nebo parocíí perskou (*Parrotia persica*). Řada významných dřevin byla vysazena mezi opěrnou zdí příjezdové cesty a rybníkem, např. cedr atlaský (*Cedrus atlantica* var. *glauca* f. *pendula*), porosty břechťanu popínavého (*Hedera helix*) a kavkazského břechťanu *H. pastuchovii*, dále kultivar habru obecného *Carpinus betulus* 'Columnaris' a stromořadí lip (*Tilia* sp.). Původní výsadba zahrnuje pěnišníky (*Rhododendron* spp.) a čínské dřevité pivoňky křovité (*Paeonia suffruticosa*) a samozřejmě vzrostlé stromy – v liniové výsadbě jirovec madal (*Aesculus hippocastanum*), topol bílý (*Populus alba*), habr obecný, lípy srdčitou, zelenou a americkou (*T. cordata*, *T. euchlora*, *T. americana*), javor mléč (*Acer platanoides*) podél obvodové zdi či spíše solitérní vzácný kultivar 'Cuculatum' na břehu potoka, nebo tisovec dvouřadý (*Taxodium distichum*).

Do r. 1920 jsou datovány terasovité viněné skleníky, které šplhaly vzhůru do kopce v západní části pozemku. Prostor mezi nimi a vilou vyplňovala nezbytná oranžerie spolu s velkým kupolovitým palmovým skleníkem. Právě do skleníků byly později ze

Stromovky přemístěny i některé rostliny dochované z Jubilejní zemské výstavy v r. 1891, jako bromeliovitě (*Bromeliaceae*) a palmy (*Arecaceae*) včetně dnes více než stoleté washingtonie statné (*Washingtonia robusta*).

Pomyslnými panovníky parku ze sadovnického hlediska jsou mohutný exemplář platanu javorolistého (*Platanus ×hispanica*) a ořešák černý (*Juglans nigra*). V jeho blízkosti se v barevném listí skrývá stavba lázeňského domku, zatímco stráni nad skalnatým výchozem ordovických břidlic náležejících do letenského souvrství vévodí jednoduchý styl vyhlídkového altánu. Krajinářskému uchopení prostoru nechybějí drobné architektonické prvky, mostky přes vodu, již zmíněný altán či elegantní betonový most nad strží v zadní části zahrady.

U mostu se na chvíli zastavme – jeho umístění má totiž z dnešního pohledu poněkud nelogické vyústění do jakési terasy zakončené vysokou obvodovou zdí parku. Hned za zdí začíná starý sad rozkládající se východním směrem. O něco níž se do kopce zakusuje jižní portál železničního tunelu, který byl pod Tábořem dostavěn pouhý rok před založením zahrady (1919). Trať vycházející z tunelu směrem na jih vede souběžně s východní stěnou parku, s níž těsně sousedí drážní budova u kolejí. Nabízí se tedy otázka, zda nemohl zahradu bohatého průmyslníka a obchodníka s uhlím Jirásko spojitvat most nejen se sadem, ale i s drážním domem na trati Malešice–Libeň. Je to zatím rovina spekulací, protože se nedochovala žádná dokumentace, která by pomohla objasnit architektonickou koncepci a účel tohoto nápadného prvku zahradní architektury.

Zahrada je vzácnými dřevinami značně utrpěla za války, kdy vilu obsadil Wehrmacht. Bývá uváděno, že s jeho odchodem zmizela nejen původní sochařská výzdoba, ale také veškerá dokumentace k objektu. Avšak část mobiliáře i výzdoby přemístili manželé Jiráskovi zřejmě již ve 30. letech, když koupili zámek v Bílých Poličanech. A tak třeba sochy antických atletů, po nichž zbyly v Malešicích jen podstavce, můžete vidět v nedalekém Dvoře Králové nad Labem před Neumannovou vilou, dnes sídlem ředitelství tamní zoologické zahrady.

Po válce byla Jiráskova vila s přiléhajícími pozemky vyvlastněna a záhy předána první české zahradnické škole v Praze založené r. 1909. Proto se letos připomíná i 111 let zahradnické školy. Ta původně sídlila v nevhodných podmínkách školy Na

4 a 5 Historický most s prvky art deco (obr. 4 a detail zábradlí mostu, 5).

Foto K. Hekrdlová (obr. 4)

6 Výzdoba zahrady během oslav výročí založení. Foto M. Hofmanová (obr. 5 a 6)

Smetance na Vinohradech a je zajímavé, že i nové místo mělo blízko ke Smetance – jmenuje se tak souběžný vrch s Tábořem.

Ani noví zahradníci ale nepřinesli parku větší údržbu, protože v socialistickém Československu se zahradnická výuka soustředila na výrobu. Odehrávala se na kopci za hranou okrasné zahrady. Rozlehlé pozemky a užitkové skleníky se tam rozprostírají na prostoru typickém pro Pražskou plošinu. (Za zmínku stojí i část lesa, kam byly koncem 70. let přesazeny vzrostlé stromy z budoucího depa metra Hostivař. Podle webu praha-priroda.cz byl takový způsob výsadby v Praze použit pouze zde.)

Probuzení botanického ráje

Teprve na počátku 90. let se vztah školy a školního parku změnil a zrodila se myšlenka botanické zahrady, v níž se park proměnil již r. 1992. Navzdory zanedbanému stavu těžší tento celek z mimořádné konfigurace terénu poskytující vynikající možnosti pro mnoho typů rostlinných společenstev. Svými 5 000 taxony zde pěstovaných rostlin, plochou skleníků i dalšími atributy se rovnoprávně staví po bok podobných institucí. Není tedy divu, že se školní botanická zahrada v Malešicích v r. 2005 stává jedním ze zakládajících členů Unie botanických zahrad ČR.

Od r. 2018 vede praxi zahradnických oborů na Střední odborné škole Jarov Ing. Eduard Chvosta, člověk se srdcem botanika a obdivuhodnou energií. Z jeho pracovny s krásným výhledem do parku

jsme mohli pozorovat i část příprav na oslavy výročí a při té příležitosti jsem mu položila několik otázek.

Ačkoli musely být akce k výročí zdejší zahrady a zahradnické školy omezeny kvůli koronavirové pandemii, přesto jste uspořádali nápaditou a všemi smysly vnímatelnou upoutávku.

Obě výročí vnímám jako informaci pro veřejnost, že je tady park a škola, ale nejen to. Veškeré přípravy, které vyústily v polovině října, totiž zároveň proběhly v rámci výuky. Pedagogové praxe připravili se svými žáky a žákyněmi koncept výzdoby parku florálními objekty. Ve všech zákoutích zahrady se tak mohli návštěvníci potěšit pohledem na kreace vyrobené našimi žáky. Např. stěnou skleníku procházel drak, jehož základem byla bromeliovitá *Vriesea splendens*. Na ořešáku černém visely kokony spletené z vrbového proutí. I z ulice byl viditelný sortiment dýní levitujících v prostoru na sisalových provazech nebo obruče vypletené barevnými provazy zavěšené na platanu. Využili jsme i historického mobiliáře – u Jiráskovy vily stál náš nejstarší traktor ozdobený dýněmi a vypichovanou vazbou z hybridních mečků (*Glaucidolus*). Jsme rádi, že se veřejnost mohla zúčastnit, byť bez osobního kontaktu s žáky a pedagogy; místo komentovaných prohlídek postačily informační tabule. Výzdoba parku obsahovala tolik detailů, které bylo dobré vstřebat nejen zrakem, ale i hmatem a čichem, vždyť pestrost tvarů v přírodě je neobyčejná. Zahrada je prostorná, lidé se mohli procházet, aniž by k sobě přicházeli příliš blízko. V době, kdy byl bohužel park uzavřen z důvodu krizových opatření vlády, umožnily návštěvu alespoň webové stránky školy.

Zahrada dostane také trvalý dárek.

U tak významné příležitosti vyjde v závěru roku nový Průvodce školní botanickou zahradou. Provází textem i fotodokumentací po skupinách rostlin. Jelikož park využívají k výuce zahradnické obory naší školy, jsou kapitoly členěny podle pěstitelských okruhů. Cílem je rozšířit populárně-naučnou formou výukové materiály v oblasti dendrologie, sadovnické tvorby i květinářství. Bohatým obrazovým doprovodem potěší laiky i profesionály mimo školní lavice.

Na procházku parkem se společně s E. Chvostou vydáme v příštím čísle Živý. Více na www.skolajarov.cz